

PŘÍLOHA ODERSKÉHO ZPRAVODAJE

Vzpomínky Františka Kostky na založení kamenolomu

Toto je vzpomínka na to, že před dvaceti lety zemřel dobrý člověk, pamětník a vypravěč František Kostka z Jakubčovic nad Odrou. Na mého prastrýce mi zůstalo mnoho vzpomínek, některé z nich jsem pro vás zaznamenal. Květoslav Wiltsch, autor článku

Fr. Kostka jako voják v Prešově a Fr. Kostka v 90 letech

Matka Fr. Kostky slaví 90 let, na klíně sedí autor článk Kv. Wiltsch

Můj prastrýc František Kostka se narodil v roce 1905 ve Spálově č. p. 38. Dnes je to dům na spodním konci Spálova, hned nad čistíčkou odpadních vod. Měl dalších sedm sourozenců, z nichž byl on nejstarším. Protože byl ve stáří velice moudrý člověk, tak jsem ho rád navštěvoval. Dokázal vypravovat někdy dvě hodiny v kuse, a tak mnohokrát končily rozhovory poznámkou: „A proč ty nic neříkáš?“.

Strýc Kostka se po druhé světové válce nastěhoval do Jakubčovic nad Odrou a do svého důchodu pracoval jako řidič ve zdejší kamenolomu. Velmi rád povídal o své profesi kameníka, kterou byla rozhodnutím spálovské vrchnosti povinována i celá jeho rodina. Kostkovi zodpovídali za udržování cest v dolním konci vesnice Spálov. Zprvu spravovali cesty sbíraným kamením z polí, ale později si museli otevřít na svém pozemku malý kamenolom.

V zimním období se jeho otec věnoval jirchářství, takže zpracovával a barvil zvířecí kůže a kožešiny. K této činnosti využíval spodní domek zvaný pastýrňa (pastouška). Podle této činnosti byla pod vesnicí nazvaná i studánka, která dostala název Jerchůvka. Z ní byla brána voda na poslední praní kůží. Tato činnost byla situována pod vesnicí, protože jirchářství nebylo moc voňavým řemeslem.

S rozvojem silničních sítí a hlavně železnice Suchdol nad Odrou – Budišov nad Budišovkou, se potřeba kamenniva zvýšila natolik, že muselo být v okolí otevřeno mnoho malých kamenolomů. Nových pracovních příležitostí se chopili zejména málo majetní chlapi ze Spálovska, kteří postupem času získali přídomek Skaláci. Otevřít takový kamenolom nebylo jednoduchou záležitostí. Nejnákladnějším počinem bylo vykácet les a odstranit mnoho hlušiny ze skrývek. Největší kamenolom byl otevřen v Jakubčovicích podnikatelem Teltschikem v roce 1898. O něco později vznikl kamenolom stavitele Vanziniho, později nazývaný Dvojka. V Heřmánkách to byl zase kamenolom podnikatele Hanela. Také pod Vítkovem u železniční trati vznikl kamenolom oderského podnikatele Posegy, zvaný Česká skála. Naproti ní z klokočovské strany u kolejí to byly další dvě selské těžby, které vyráběly zejména makadam pro železniční trať. Po první světové válce mezi lety 1920 až 1921 byl otevřen kamenolom na Suché Doře podnikatelem Lumpnusem (Lunkmossem) z Jakubčovic. (Stálo ho to 70 tisíc Kč, k penězům přišel zbohatnutím na pronajatém Kasperově mlýně v Jakubčovicích.) Právě v tomto kamenolomu začínal pan František Kostka svou

Tak Kostkovi opravovali cesty ve Spálově

Spálov 38, rodný dům Fr. Kostky v roce 1944

Kamenolom v Jakubčovicích

Lumpknusův kamenolom na Suché Doře

práci kameníka pod dozorem svého strýce Jiříka. Byla to pro mladého hochu opravdu tvrdá škola!

Po II. světové válce bydlel František v Jakubčovicích nad Odrou na Oderské ulici č. 39. Již brzy v mládí byl zasvěcen otcem a strýcem do práce s kamenem. Když se osamostatnil, jezdil také rád s koňmi ve službách u několika hospodářů v Tošovicích. Na základní vojenské službě u letců v Prešově vykonával funkci kurýra na motocyklu. Vůně benzínu mu natolik učarovala, že začal tíhnout k motorům. Když éru koní vystřídal nákladní automobil, pracoval jako dopravce. První křest s nákladním automobilem prodělal u firmy Rosmanit v Mankovicích a pak ještě za II. sv. války v kamenolomu Teltschik v Jakubčovicích. Po válce opět pracoval při ručním lámání kamene v kamenolomu v Jakubčovicích n. O., ale zaměstnavatel upřednostňoval jeho zkušenosti v nákladní dopravě. Práci řidiče kamenolomu vykonával až do svého důchodu. Jeho zálibu v práci s kamenem hodně využívala obec Jakubčovice a také stavitelé rodinných domů. A tak mnoho občanů bydlí dodnes v domku s krásně provedenou kamenickou podezdívkou.

Mimo to, že pan Kostka uměl fortelně pracovat s kamenem, uměl i poutavě vyprávět. Měl úžasnou paměť a tak se snažil vše, co v životě zakusil, předávat těm, kteří mu

uměli naslouchat. Pověstné byly jeho podvečerní vycházky, kdy nebylo radno se s ním zastavit na kus řeči. Mnoho lidí se mu doslova začalo vyhýbat, protože by zmeškali pivo v hospodě, autobus či jiné rodinné povinnosti. Já jsem ale svého prastrýce moc obdivoval a rád mu naslouchal. Z jeho úst to nebyly jenom bajky, ale moudrost sama. Byl to opravdový pamětník. Dožil se nakonec úctyhodných 99 let. Zemřel v oderské nemocnici v roce 2003 a pochován je se svou ženou Karolínou na hřbitově v Odrách.

Jeho žena Karolína pocházela z Domášova. Zachránil ji před odsunem tím, že si ji vzal a zajistil jí zaměstnání ve firmě Optimit. Její stěhování do Jakubčovic bylo doslova kuriózní, když si ji dovezl na štangli kola až z Domášova. Paní Karolína se narodila v roce 1907 a zemřela v roce 1973. Škoda, že už pan František Kostka není mezi námi. Ještě by nám toho měl hodně co vyprávět. V roce 2023 uplynulo 20 let od jeho úmrtí.

Skaláci ze Spálova

Topol u bývalého Kasprova mlýna v Jakubčovicích byl zasazen v roce 1923. Dnes je na tomto místě parčík s obchodem. Majitel Herbert Kasper nasadil topol dva roky před svou svatbou. V roce 1925 si vzal za ženu dceru hostinského Poppa. Hostinec byl tehdy na fojtství U Futšchiků, tam kde stojí dnes a byl za I. republiky dvakrát

přestavěn. Nevěsta Herberta Kaspera Ema Poppová dostala věnem sto tisíc korun. Bylo to tehdy hotové bohatství, určitě víc, než dneska milion. Dalo se za to postavit několik domů. Za I. sv. války pronajal starý Kasper mlynář vyučenému mlynáři Lumpnusovi (Lunkmossovi). Ten jako mlynář zbohatl a za vydělaných 70 tisíc si v roce 1920 otevřel pod Suchou Dorou kamenolom s lanovkou. Otevřít nový kamenolom dalo tehdy velmi mnoho práce. Lom zahájil činnost v letech 1920 – 1921. Součástí lomu byla strojovna na parní pohon, drtič, třídička, násypníky a lanovka, která dopravovala kamení na dnes již bývalý jakubčovický kamenolom č. 2. V lomu pod Suchou Dorou byla velmi těžká práce. Kámen se vozil na kolečkách po fošnách. Tam jsem pracoval jako mládenec i já. Když jsem si chtěl trochu narovnat záda, hned na mne začal strýc Jiřík řvát, že se nemám ulejšvat. Byl to člověk bez kousku citu. Neměl žádné uznání. Než byla lanovka postavena, tak bylo kamení dopravováno sedláky na dráhu ke kamenolomu č. 2 v Jakubčovicích. Zde bylo vidlemi a lopatami překládáno do vagonů. Někdy sedláci dopravovali koňmi kamení až do Lučic. Na Odersko pak z Lučic dováželi žlutý písek, kterého bylo zapotřebí pro omítkářské práce.

Většinu silnic v okolí stavěl italský stavitel Vanzini. Silnici do Veselí stavěli po roce 1920 se svým zetěm Lipovským. Když formani dopravovali pomoc do zpola vyhořelého Veselí, tak byla silnice ještě měkká a málo usedlá. Silnice z Jakubčovic do Dobešova byla postavena v roce 1926. Za kubík vyexpedovaného kamene jsem dostával ve dvacátých letech 1 Kč a můj strýc 1,50 Kč. Vanzini všude, kde stavěl silnice, otevíral malé lomy. Kvádrový kámen používal na vyzdívky. Hlušinu a šutr dával do tělesa silnice. Bral také kámen ze Skalních sklepů (Felsenkeller) v Odrách. Kamenolom č. 2 v Jakubčovicích otevřel také italský stavitel Vanzini. Když podnikatel Lumpnus (Lunkmoss) na kamenolomu pod Suchou Dorou zkrachoval, začal zde podnikat sedlák Wesselský z Louček. Po II. sv. válce byla na této lokalitě těžba kamene zastavena.

Stavba silnice z Jakubčovic do Dobešova.

Křtěná kořalka

Když jsme byli malé děcka, bydleli jsme ve Spálově hned v prvním domě na dolním konci. Mnohdy se stávalo, že když se otec s partou kamarádů vraceli z hospody, skončilo to posezením u mariáše v našem domě. Máma nás pro jistotu všechny děcka poschovávala na půdě v seně, protože otec chtěl všechny pozabíjet. Když chlapům došla kořalka, tak jsem musel třeba o půlnoci běžet do hospody k Šustkům s demižónkem pro další kořalku. To se ví, že jsem měl velký strach. Vždyť na dědině bylo světélko jenom u svatého Jana a každý stín byl pro mne nějakým hrozným strašidlem. Proč taky ne, když nám stařenka vykládala různé bajky, jakože za boží muků běhá ohnivý kohút a podobné kecy. Paní Šustková z kina měla pro malé děti pochopení a vůbec se na mne nezlobila, že tak pozdě v noci otravuji. Když byl demižónek plný, tak jsem s ním rychle běžel domů. Zase mne na krku škrtily pomyslné drápy všech strašidel, o kterých nám stařenka vykládala. Moje bosé nožky škobrtaly o kdejaký kamínek. Samozřejmě, že se mi podařilo o jeden větší zakopnout a malér byl tady, když se mi demižónek podařilo převrhnout. Chybějící kořalku jsem proto doplnil u první pumpy a zase chvatem běžel k domovu. Při první štamprli táta zařval: „ Kluku, ta kořalka je křtěná!“, a poslal mne do hospody pro novou. Když paní hospodská viděla vyděšeného kluka s prosbou o novou kořalku, tak jen spráskla ruce s poznámkou: „To nevadí, tu křtěnou chlapi vypijou, když budou hrubě ožralí“. Potom už dal táta klid, ale ten smrad z kuřiva musela maminka větrat celý týden.

Požár chalupy

Když se připravovala svatba otce, bylo zabito prase s následným uzením v komíně. Jeden kus špeku se však z háku utrhнул a spadl do rozžhaveného topeniště. Následný požár roztrhal komín a od toho shořela celá chalupa. Od těch dob už neměli Kostkovi dřevěnou chalupu, ale zděnou.

Mouka

Za druhé světové války jsem rozvážel štěrku mnoha zákazníkům. Jedním z nich byl mlynář z Louček Ferdinand Wesselsky. Ten mi za ochotu dal vždy pytlík mouky. A tak jsem mu příležitostně zase nějakou tu fůru štěrku přivezl. Mlynář Wesselsky mi ale řekl: „Franto, já už ale ten štěrku nepotřebuju!“. „Ale já potřebuju tu mouku, protože mám velkou rodinu“, odpověděl jsem mu. Mlynář byl velice hodný člověk a vždy se snažil chudším lidem pomáhat. Dobrota musí být ale vždy po zásluze potrestána. Mlynáře před koncem války zastřelil při kontrole dokumentů ve sklepení Wágnerova domu v Lipné sovětský oficír. Důvodem byla fotečka jeho syna v německé uniformě.

Zvon do kapličky

Po II. světové válce osířela zvonička kapličky ve Vítovce. Byl jí zrekvírován zvon do války. Proto se jednou svěřil kamarád Alois Schilhab, kmotr tamní kapličky sv. Anďela Strážného, jestli bych nevěděl o nějakém zvonu. „Ale

vím,“ odpověděl jsem mu. „Když pojedíš se mnou zítra do Domašova, tak ho budeš mít.“ Při cestě nazpátek jsme zastavili u vyhořelého kláštera piaristů ve Staré Vodě. Na nádvoří kláštera zůstal po vyhoření objektu zvon, jímž se mniši svolávali k bohoslužbám. V liduprázdné krajině již nebyl problém sejmut zvon ze sloupu zvonice a naložit jej na korbu nákladního auta. Vždyť pro dva silné chlapy to nebyl žádný problém.

Alois Schilhab

Když začal Hitler válku se Sovětským svazem, musel můj kamarád Alois narukovat na západní frontu do okolí Paříže. Před odchodem mi ještě stačil říct, že uteče a za Hitlera on rozhodně bojovat nebude! Válka skončila a myslelo se, že Alois Schilhab zahynul. Byl považován za nezvěstného. Jaké ale bylo překvapení, když se po roce od skončení války najednou objevil v uniformě Svobodovy armády. Nikdo tomu ani nechtěl věřit, že ho potkalo štěstí a přežil válku. To jeho štěstí bylo ale vykoupeno velkým utrpením. Když se pro Hitlera nevyvíjela situace na východní frontě příznivě, byly jejich jednotky převeleny od Paříže na Ukrajinu a dále pak do okolí Stalingradu. Tam se zrodil plán několika německých vojáků ukončit útrapy války přeplutím Volhy a vzdát se Rusům. Únik do zajetí se pod pláštíkem noci podařil. Jako zajatci pak byli přepraveni přes celou Sibiř až do Vladivostoku, kde museli tvrdě pracovat. Pana Schilhaba však z otrocké práce vysvobodil, jako československého občana, nábor do tvořící se armády generála Ludvíka Svobody. Po absolvování výcviku v Buzuluku byli českoslovenští vojáci nasazeni do nejtěžších bojů na území Sovětského svazu. Tak se dostal až do bojů o Dukelský průsmyk, kde byl zraněn. Po uzdravení se účastnil bojů o Liptovský Mikuláš, kde byl opět zraněn. Odtud se po delším léčení vrátil v roce 1946 vlakem do Oder. Při vystupování z vlaku si všimnul, že jeho žena se třemi nejstaršími dětmi právě nastupují do transportu Němců, odsouzených k odsunu do Bavorska. Jako osvoboditeli naši vlasti byla jeho žena a děti okamžitě vyloučeni z transportu a mohli se společně věnovat budování osvobozeného Československa.

Pozn. autora: Pan Alois Schilhab se narodil 22. 11. 1906 a zemřel 6. 2. 2000. Je pochován i se svou ženou Pavlou, rozenou Kucharzovou na hřbitově v Odrách. Schilhabova žena Pavla se narodila 25. 5. 1911. Zemřela 19. 2. 1989. Rodina Aloise Schilhaba dostala jako uznání v odboji o stát rodinný domek č. 29 ve Vítovce.

Letecká bitva

Další historka se týká letecké bitvy nad Moravskou bránou před koncem roku 1944. To jsem jel zrovna na kole do Mankovic k přítelkyni, která bydlela na železniční zastávce. Manžel jí padl na východní frontě a tak bylo v domácnosti chlapské ruky třeba jako soli.

Když bylo nutné, tak jsem se staral i o malinké děti, prodával lístky cestujícím a za tu dobrotu sdílel i teplou postel. Byla tehdy nízká oblačnost a u oderských rybníků

se nad mraky rozpoutala divoká letecká bitva. To se ví, že si přece nenechám nic spadnout na hlavu. Jedinou záchranu skýtal pevný Mankovický most. Dobře jsem slyšel, když některé letadlo dostalo zásah. Nepravidelnost chodu motorů to prozrazovalo. První letadlo havarovalo do Emauzského rybníka. Tou dobou byl vypuštěný a využíván pouze jako podmáčená louka. Druhé letadlo spadlo kousek nad silnicí, asi 300 metrů od Emauz směrem na Odry. Třetí jsem slyšel dopadnout za tratí u Skřivánčí ulice v Odrách. Rachot bitvy ustal a já se šel podívat ven z úkrytu. Od křižovatky bylo vidět dopad prvního letadla. Z podmáčené louky Emauzského rybníka stoupala pára a na místě dopadu bylo vidět zbytky křídel. Ostatní části letadla byly zabořeny hluboko v bahně. Jinak to vypadalo s letadlem, které spadlo nad silnicí u Emauz. Zbytky letadla hořely a sem tam bylo slyšet výbuchy z jeho munice. Po chvíli se ze zamračené oblohy snášely dva padáky pilotů, kteří bitvu přežili. Jeden pilot přistál u zátočiny pod rybníčním mlýnem a druhý se snášel k vrcholu Pohořského kopce. Úsměvné bylo, když se lidé s klacky snažili zajmout pilota, který přistál u zátočiny. Ten ale křičel, že je Němec a ne Američan! Také křičel, že lidé nemají chodit k tomu hořícímu letadlu, protože munice bude vybuchovat! Tento pilot byl pak na motocyklu odvezen na policejní stanici v Odrách. Po tomto zážitku jsem se odjel uklidnit k přítelkyni na zastávku v Mankovicích.

Zastávka v Mankovicích

Válečná epizoda

Veze jsem také jednou štěrk do cihelny v Kuníně. Nad vzdušným prostorem prolétávaly zrovna americké bombardéry. Když jsem vyjžděl do kopečka před Kunínem, tak se někde u železničního mostu jičínské dráhy ozvaly výbuchy bomb. Proto jsem rychle zahrnul pod stromy u vjezdu do lesa, abych se náhodou nestal terčem amerického letce. Po vysypání štěrku v kunínské cihelně mne pak překvapila oslava anglických zajatců, kteří nesli svého německého bachaře na ramenou a děkovali mu, že je násilím zahrnul do protileteckého krytu. Vděčnost za záchranu životů byla opravdu na místě, protože kousek vedle také spadly bomby z amerických letadel.

Květoslav Wiltsch, HV spolek v Odrách